

STORTINGET

Representantforslag 7 L

(2022–2023)

fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes og Seher Aydar

Dokument 8:7 L (2022–2023)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Bjørnar Moxnes og Seher Aydar om å gi Forsvarets ombudsnemnd innsynsrett i gradert informasjon

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret (også kalt Forsvarets ombudsnemnd) er Stortingets organ for kontroll med Forsvaret. Ombudsnemnda har siden opprettelsen i 1952 hatt et særlig ansvar for å sikre at Forsvarets personell får sine allmennmenneskelige rettigheter ivaretatt. I lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret av 2021 er ombudsnemndas mandat definert slik:

«Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret (Ombudsnemnda) skal fremme og beskytte rettighetene og interessene til personer som har tjenesteplykt etter forsvarsloven og personer som har tjenestegjort i internasjonale operasjoner, og ved sitt arbeid også søke å medvirke til å effektivisere Forsvaret.»

Harbergutvalgets rapport

Loven ble fremmet for Stortinget som et resultat av det tverrpolitiske Harberg-utvalgets rapport om å utrede Stortingets kontrollfunksjon, jf. Dokument 21 (2020–2021). Utvalget kom til at Ombudsnemnda i sine tilsyn burde ha rett på tilgang til alle opplysninger, dokumenter og steder som den fant nødvendig for å ivareta sine oppgaver:

«Innenfor sitt ansvarsområde bør derfor Ombudsnemnda uten hinder av taushetsplikt ha rett til enhver opplysning og ethvert dokument som er nødvendig for å ivareta oppgaver etter loven. Ombudsnemnda skal ha tilgang til alle dokumenter den ber om, uavhengig av taushetsplikt eller om dokumentene er gradert.»

Utvalget anbefalte videre at Ombudsnemnda burde ha tilgang til alle Forsvarets steder og til å snakke fortrolig med alle ansatte. Utvalget presiserte at Ombudsnemnda kun bør be om sikkerhetsgraderte opplysninger der det foreligger et helt nødvendig behov, og at slike opplysninger skal behandles etter gjeldende regelverk.

Parallell til Sivilombudet

Daværende forsvarsminister Frank Bakke-Jensen stilte seg imot dette synet i innspill til utenriks- og forsvarskomiteen da saken lå til behandling der, jf. Innst. 506 L (2020–2021). Komiteens daværende flertall viste til at bl.a. Sivilombudet på det tidspunktet ikke hadde en vid innsynshjemmel, noe som siden har blitt rettet opp gjennom Stortingets behandling av Dokument 8:59 L (2021–2022), jf. Innst. 247 L (2021–2022).

På bakgrunn av flertallets merknader vedtok Stortinget følgende paragraf i loven:

«§ 4 Tilsyn

Ombudsnemnda kan utføre tilsyn med Forsvaret.

Ombudsnemnda har tilgang til ethvert sted under Forsvarets kontroll, hvor sikkerhetsmessige hensyn til- later det.

På sitt arbeidsområde etter § 1 har Ombudsnemnda, opp til sikkerhetsgraden BEGRENSET, adgang til opplysninger som Ombudsnemnda mener er nødvendig for å ivareta sine oppgaver etter loven.

Saker som gjelder dokumentoffentlighet hos Ombudsnemnda eller dens administrasjon, behandles

og avgjøres av Ombudsnemnda. Offenleglova anvendes så langt den passer.

I etterkant av et tilsyn skal Ombudsnemnda skrive en rapport. Rapporten bør påpeke eventuelle kritikkverdige forhold og gi anbefalinger om det er behov for det. Før rapporten offentliggjøres i en ugradert versjon, bør den forelegges Forsvarsdepartementet til uttalelse.»

Ombudsnemndas erfaringer

Forslagsstillerne viser til hva formålet med Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret er, og i forlengelsen av dette hva som er Ombudsnemndas behov for informasjon. Ombudsnemndas formål er nettopp å være et eksternt kontrollorgan som skal føre kontroll med Forsvaret på vegne av Stortinget. Ombudsnemnda kan ikke oppfylle sitt formål hvis den er avskåret fra å få informasjon fra Forsvaret, som av sakens natur ofte er gradert eller kan bli gradert av instansen som underlegges kontroll.

At dagens lov vanskeliggjør kontrollarbeidet, kommer tydelig frem i Ombudsnemndas innberetning for 2021 (Dokument 5 (2021–2022)). Der forteller Ombudsnemnda at ansatte i Forsvaret, allerede i første tilsyn under den nye loven, vegret seg for å fortelle ombudet om de faktiske forhold. Ombudsnemnda spurte vedkommende offiser på Setermoen om beredskapsmessige konsekvenser av mangler innen eiendom, bygg og anlegg:

«Dette perspektivet var ikke nevnt med ett ord under presentasjonen. Offiseren svarte at det naturligvis har beredskapsmessige konsekvenser, men at den beredskapsmessige analysen var sikkerhetsgradert, og offiseren følte seg ikke trygg på hvorvidt den kunne formidles nemnda.»

Dette får alvorlige følger for Stortingets adgang til kontroll av Forsvaret, både av personalets rettigheter og av eventuelle beredskapsmessige mangler. Loven slik den står, betyr i ytterste konsekvens at Stortinget ikke stoler på sitt eget kontrollorgans evne til å håndtere gradert informasjon etter gjeldende regelverk og i realiteten lar det være opp til Forsvaret å regulere Stortingets tilgang til kontroll – stikk i strid med intensjonen bak ombudsordningen, det tverrpolitiske Harberg-utvalgets tilråding og prinsippene Stortinget etablerte i den overordnede behandlingen av utvalgets rapport.

Ombudsnemnda peker i sin innberetning også på at det er uheldig at Harberg-utvalgets formulering «uten hinder av taushetsplikt» er fjernet i gjeldende lov. Dette skaper usikkerhet i forvaltningen om Ombudsnemndas rett til slike opplysninger, særlig når det gjelder helseopplysninger i saker som angår statens oppfølging av skadde veteraner.

Kontrollkomiteens posisjon

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité har tatt inn over seg problemene med loven slik den står i dag. I behandlingen av Ombudsnemndas innberetning for 2021, Innst. 417 S (2021–2022), uttalte en samlet komité følgende:

«Komiteen understreker at nemndas innsynsrett må gi nemnda tilgang til den informasjon som er nødvendig for at de kan utføre sine oppgaver etter loven, og bygge på forutsetningen fra det tverrpolitiske Harberg-utvalget om at det er kontrolløren, og ikke den kontrollerte, som må definere hva man i sitt oppdrag trenger innsyn i, jf. Dokument 21 (2020–2021).»

Komiteen «støtter at lovens § 4 vurderes endret», og viste til forslagene som ligger til behandling i Stortingets presidentskap. Presidentskapet har imidlertid kun sendt på høring endringer i publikums innsyn i Ombudsnemndas dokumenter (§ 4 fjerde ledd, § 14), ikke Ombudsnemndas innsyn i Forsvarets dokumenter (§ 4 første til tredje ledd). Herværende forslag skaper ikke substansielle konflikter med forslaget som presidentskapet allerede har til behandling.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

Vedtak til lov

om endring i lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

I

I lov 18. juni 2021 nr. 115 om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret gjøres følgende endringer:

§ 4 skal lyde:

§ 4 Tilsyn

Ombudsnemnda kan utføre tilsyn med Forsvaret.

Innenfor sitt ansvarsområde etter §1 har Ombudsnemnda, uten hinder av taushetsplikt og gradering, rett til enhver opplysning og ethvert dokument som Ombudsnemnda mener er nødvendig for å ivareta sine oppgaver etter loven.

Ombudsnemnda har tilgang til ethvert sted under Forsvarets kontroll.

Forsvaret skal tilrettelegge for at Ombudsnemnda får opplysninger og tilgang som nevnt i andre og tredje ledd. Ombudsnemnda har rett til å motta forklaringer fra stedlig personell. Forklaringene og hvem som har gitt disse, er underlagt taushetsplikt.

I etterkant av et tilsyn skal Ombudsnemnda skrive en rapport. Rapporten bør påpeke eventuelle kritikkverdige forhold og gi anbefalinger om det er behov for det. *Rapporten offentliggjøres, i den grad den ikke inne-*

holder taushetsbelagte eller graderte opplysninger, og sendes til Forsvarsdepartementet.

II

Loven trer i kraft straks.

4. oktober 2022

Bjørnar Moxnes

Seher Aydar

